

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א
מספריו הק' ומכתבי תלמידים

שנה ב'

גליון 65

פרשת חיי שרה

שנת תשע"ה

פניני הפרשה

וכשבא הדבר אצל חכמים, אמרו: לא נתכוונה זו אלא להגון לה". מדוע, אם כן, אמרה הגמרא כי אליעזר, שאול, ויפתח שאלו שלא כהוגן, והלא אף הם לא התכוונו אלא להגון להם?

ומביא שם תירוץ מרבנו שליט"א: בנידון הגמרא בתענית בשלושה שביקשו שלא כהוגן, מדובר בתפילה או בקשה, שלא מספיקה כוונתו, אף שודאית היא, אלא שצריך שיבטא בפירוש את רצונו ובקשתו, כי זאת טיבה של בקשה, שאין ראוי שהמבקש יותיר למתבקש לפרש כוונתו, אלא יפרש אותה בעצמו, וכמו שמבואר בפוסקים שבתפילה צריך לפרש כוונתו היטיב היטיב, מה שאין כן בשבועות, בהתחייבות, ובקניינים, שעניינם הסכמים שבין אנשים שם בוודאי כוונתו רק להגון ודו"ק.

ברכת האירוסין של רבקה

ויברכו את רבקה. (כ"ד פסוק ס')

בתוס' כתובות דף ז' הביאו ממס' כלה דהוי ברכת אירוסין, והתוס' כתב דפשטיה דקרא דבירכו ברכת נשואין. וצ"ע דהא נישואין ע"י חופה, הוי או הכנסה לרשות, או יחוד, ואיך זה נעשה כשאין יצחק נמצא כאן, ובשלמא קדושין יכול לעשות ע"י שליח, אבל נישואין מה שייך לעשות בלא הבעל. והשיב רבנו שליט"א: ז' ברכות אנו מברכים לפני היחוד שזה עיקר החופה, גם בפוסקים משמע דלפני הכתובה אפשר לעשות ז' ברכות ע"י סי' ס"ב ואע"ג דעדיין אסורה. וע"ע הגהת מרדכי סוף פ"ב דקידושין, דאם קידש באופן שלא הועיל הקידושין, ונצרך לחזור ולקדש מ"מ הו' ברכות שעשו קודם מהני, דאי"צ לחזור ולברך ולא תהי' ככלה בלא ברכה, וא"כ אף אם היו החתן והכלה נוכחים, הרי זה כלא ה' נוכחים יחד, כיון שלא היתה עדיין מקודשת בשעת הברכות, הרי דשייך ז' ברכות כיון שעסקין בענין נשואין (פרורים משולחן גבוה כרך ג' סי"ז)

שלא יאכלו מן הגזל

יש להעיר בפרש"י פרשת חיי שרה (כ"ד י) שגמלו של אברהם אבינו היו זמומין כדי שלא יאכלו מן הגזל, מה שייך גזל כשהבהמה אוכלת בשדה אחר הא לא הוי אלא מזיק, וכשאינו משלם על ההיזק הוי גזל, ועמש"כ באילת השחר עה"ת, ובכלל י"ע"ע אם בן נח חייב לשלם על הנזיקין, דבשלמא מה שהוא סברא יש לחייבו, אבל נזיקין אי"ז סברא כמבואר בתוס' כתובות דף נ"ו ע"א אלא חידוש התורה הוא, וא"כ מהיכי תיתי שכן נח מוזהר על זה, וי"ל דמש"כ התוס' בכתובות שם הוא על חיוב תשלומין דנזיקין, אבל איסור להזיק הוי כמו לגזול [וכדברי הקהילות יעקב ריש ב"ק] וזה סברא דאיסור להזיק, לכן גם בן נח מצווה על זה וצ"ל דיש גם איסור על מה שנותן לבהמתו להזיק, דבעצם מה שנותן שהבהמה תאכל הוי גזל, אבל אם רק כשאנו משלם הוי גזל וצ"ע. (אילת השחר ב"ק ג' ע"א)

קבלת מרות

בגמ' בבא בתרא (ט"ז ב) איתא אמר ר' יוחנן ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו, שנא' בפ' חיי שרה כ"ה ט' ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו וכו' אלא מדאקדמי' אדבורי אדברי' ומדאדברי' ש"מ תשובה עבד בימי. ונלמד מזה כי זה סתירה לרשע, כי רשע אין לו מרות מחכמים! ומי שמקבל מרות וכופר עצמו, בהכרח שכבר אינו בגדר רשע, של בשירות לבי אילך. ויש לימוד מזה, דכמו בכללות, כך על כל פרט שאינו נכנע, וכן על זמן מסוים שיאמר כי אז הותרה הרצועה, אז הוא נכנס תחת שרירות לבי אילך, וצריך מאוד להיזהר מזה!! וכמו שאמרו חז"ל בברכות ח' א' לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' קנ"א, וע"ע באילת השחר כאן).

להצלחת התורמים בכל הענינים ברוח ובגשם

ולהצלחת החתן, ש בן הרב י, א והכלה ח, ב בת הרב י' לבנין עדי עד

קבורה בארון

אם יש את נפשכם לקבור את מתי מלפני (חיי שרה כג, ח)

וכתב הרמב"ן 'אמר להם אברהם, אם לא תעשו כן אקברנה בארון'. וקשה הרי דעת הרמב"ן גפיה (בתורת האדם שער הקבורה) כי הקובר את מתו בארון, נחשב כמי שמלין את מתו.

ותירץ רבנו: שכונת אברהם באומרו אקברנה בארון, היא לקבורה זמנית, עד אשר ימצא מקום קבורה מכובד אחר, ובזה אין נחשב כמי שמלין את מתו, שהרי מותר להלין את המת לכבוד המת. (מרפסין איגרא עמ' קמ"ג).

נקיטת חפצא

פרש"י תחת ירכי - לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו, ובאה לו על ידי צער, והיתה חביבה עליו ונטלה. והנה וכתבו התוס' שבועות לח, ב האי דיינא דאשבע בתפלין כו' - ואף על גב השביע אברהם את אליעזר במילה, הא אמרינן בסמוך דתלמיד חכם לכתחלה בתפלין, אי נמי כיון דעדיין לא נצטוו יותר, הוי כספר תורה לגבייהו.

והעיר רבנו דיש לעיין קצת כיון דילפינן מאליעזר, אע"ג דלאליעזר הוי דין ת"ח, מ"מ היכן מצינו דלע"ה צריך יותר מנקיטת איזה חפצא דמצוה, דיותר מחפצא דמצוה לא מצינו שיעטרך. ובתירוץ השני שכתבו כיון דלא נצטוו יותר הוי כס"ג צ"כ צ"ע, דמ"מ אין כאן ס"ת, ואולי כוונתם שצריך להשבע בהחפצא הקדושה ביותר, ולגבי אליעזר זה היה החפצא הקדושה ביותר ולדידן זה ס"ת וצ"ע.

ובריטב"א כתב דבנקיטת ציצית אין נשבעין, דהוי חפצא דמצוה וצריך חפצא דקדושה, וצ"ע דגבי אליעזר הא היה רק חפצא של מצוה, ונהי דס"ל להריטב"א דכל הדין דבעינן חפצא אינו אלא תקנה, ולא לימוד גמור מאליעזר, מ"מ הא כתב דבעינן כעין מה שהיה באליעזר, ועוד יש לעיין דבאליעזר היה חפצא שעשו בו פעם מצוה, ואינו כמו ציצית שמצותה כל הזמן, וכי נימא דצפור שנתקיים בו פעם שלוח הקן הוי חפצא של מצוה וצ"ל דמצות מילה הוי כאילו נמשך כל הזמן המצוה, ולכן הוי כל הזמן כחפצא דמצוה, וכמו שאחז"ל בדוד המלך ע"ה שבהיותו במרחץ ראה עצמו ערום מהמצוות וכשנסתכל במילת שמח הרי דהוי כאילו נמשך המצוה כל הזמן ואל"ש כן כתב במהר"ח או"ז. (אילת השחר שבועות דף ל"ח ע"ב)

ד"ה בריטב"א, וע"ע באילת השחר עה"ת כאן)

והוסיף רבנו בסיון תשנ"ה, דלפ"ז מבואר מה שהשביע אברהם במילתו שלו, ולא במילתו של אליעזר, לפי המנ"ח מצוה ב' שאין העבד מחוייב במילתו רק חיוב על האדון, וממילא אין לעבד קיום מצוה נמשכת דליהוי חפצא דמצוה (אעלה בתמר ס"ב עמ' ג')

יש לציין שרבנו שליט"א שאל פעם לחדודי (במבחן לצעירים אב תשנ"ה) אם בנקיטת חפצא בעי ללבוש התפילין, או סגי להחזיק בהם ע"כ.

נזדמנה לו רבקה

איתא בגמ' בתענית (ד, א) "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, שלשה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבוהו כהוגן, לאחד השיבוהו שלא כהוגן, ואילו הן אליעזר עבד אברהם, ושאול בן קיש, ויפתח הגלעדי. אליעזר עבד אברהם, דכתיב (בראשית כ"ד י"ד) והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך וגו', יכול אפילו חגירת, אפילו סומא, השיבו כהוגן, ונזדמנה לו רבקה". בספר מרפסין איגרא (עמ' ער - רע"א) מקשה עפ"י המבואר בגמ' (ב"ק פ' ע"א) "מעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר לה, וקפצה ונשבעה: כל מי שיבוא (לישאני) איני מחזירתו, וקפצו עליה בני אדם שאינן מהוגנין,

ענין בפרשה- שידוכים

הנה לכתוב בעניני שידוכים מרבנו שליט"א נצרך חיבור גדול רב הכמות והאיכות, מה גם שהרבה דברים, הם תשובות לשאלים פרטיים, ואינם נוגעים לכלל הציבור, ומ"מ נביא כאן מעט ענינים בזה.

וראה עוד בענין זה בפרשת חיי שרה שנה א' ובס' מאחורי הפרגוד עמ' 335. ובס' צדיק כתמר יפרח עמ' רס"ד ואילך

נוסח הברכה

כשבחור א' ביקש ברכה מרבנו לשידוך טוב, אמר לו שלא כך מבקשים, אלא צריך לבקש ברכה על זיווג טוב, שזה השלימות, ובירכו רבנו.

פגיעה מעכבת שידוך

לדאבונו יש הרבה מעוכבות שידוך, ואמר ראש הישיבה שהרבה בחורות משמשות בהוראה, ולכן עליהן להזהר ביותר, לבל תכשלנה בפגיעה או עלבון לתלמידות, או מה שפגעו בעבר במורות, כי הפגיעה בבן אדם לחבירו חמור מאוד מאוד, ועלול ח"ו לעכב מציאת הזיווג ה' ישמרנו. (מזקנים אתבון ח"א).

הסיבה לקושי בשידוכים

סיפר מרן, ששאלו אותו כשהיה בחו"ל מדוע כל כך קשה השידוכים, אמר להם שנראה לו שהסיבה העיקרית היא גאווה! כל אחד רוצה משהו מיוחד, הרי היא לא רוצה סתם בחור, וכי גם הוא אינו רוצה סתם בחורה, אלא היא רוצה בחור מיוחד, שעדיין לא נולד, והוא רוצה בחורה מיוחדת שעדיין לא נולדה, וממילא לא מתחתנים, ואף ההורים דוחים לפעמים הצעות רק בגלל שלא מתאים להם, וזה גאווה! אם היה פחות גאווה היו מתחתנים יותר.

וסיפר רבנו שליט"א, על אשה שלא התייחסה למה יאמרו הבריות, והתחתנה עם אדם המבוגר ממנה שנים רבות מאד, וזכתה לבן ובת טובים מאד, בנה זכה להיות אחד מגדולי הדור, ובתה התחתנה עם תלמיד חכם. ואמר מרן שהסיבה שזכתה כי התגברה על מידת הגאווה.

ובהזדמנויות שונות התבטא מרן שזו 'גזירה נוראה שנגזרה על דורינו' ומצטער מאד מדבר זה, ואומר שצריך להרבות בתפילה על זה, ואף ביקש להתפלל על זה במקומות המסוגלים לתפילה.

גם אמר שאם יעשו ויתור, יזכו למצוא זיווג הגון, ובעיקר להרבות בתפילה, וראוי להתפלל באלקי נצור.

שידוך מיוחס

אמר רבנו שעיקר המעלה של שידוך המיוחס, הוא משפחה שהם ג' דורות ת"ח שבהם יש את הענין שתורה מחזרת על אכסניה שלה. וכמבואר בגמ' ב"מ דף פ"ו, א.

כשהבחורה מבוגרת מהבחור

כששואלים את רבנו על שידוך שהבחורה מבוגרת מהבחורה, מורה רבנו שאין בזה שום בעיה, ולפעמים מוסיף ומספר שגם אשתו (הרבנית תמר ע"ה) היתה מבוגרת ממנו בארבע וחצי שנים. והרבה נחווים שלא רוצים להינשא לבחורה שמבוגרת מהם זה בגלל גאווה! ואין להם סיבה אמיתית אחרת, ובכל מקרה צריך שאלת חכם (צדיק כתמר יפרח עמ' רס"ז וכו', ושמענו כשהיה נשאל מרן הגרא"מ שך ז"ע שאלה זו, היה אומר תשאלו את הגרא"ל, שאשתו היתה גדולה ממנו בארבע וחצי שנים).

גרפולוגיה בשידוכים

פעם אמר רבנו כי כיון שהשידוכים הם מסודות הבריה, א"כ אין לחכמת הגרפולוגיה חלק בזה [אמנם פעם אחת כאשר לאחר פגישות טענו דבר מסוים שעייכב רבות את השידוך, ולא הצליחו לברר בשום אופן אחר, הסכים רבנו שיבררו דרך גרפולוגיה (מאחורי הפרגוד עמ' 342).

ריבוי עבירות

אמר רבנו שמה שיש כל כך קושי בשידוכים היום, זה בגלל שיש ריבוי עבירות רח"ל, וכמ"ש בקידושין (דף מ, ב) עשה מצוה אחת הכריע את העולם לכף זכות ולהיפך רח"ל וכו'.

משחקים מדי הרבה

ופעם אחת שח רבנו, אנשים חושבים שהשידוכים מתגלגלים ברחובות, אבל האמת לא כך, ולא ראוי להוריד שידוכים סתם בשביל דברים של מה בכך, אנשים משחקים מדי הרבה בשידוכים (צדיק כתמר יפרח עמ' 335).

מכתב לצערותן של בנות ישראל

בס"ד. לכ' ארגון .... ה' עליהם יחי'

הנה ידוע שבשעת בריאת העולם, ה' כת שאמרו שלא כדאי לברוא אדם שכולו שקר, ומ"מ הקב"ה החליט לברוא העולם בגלל מדת החסד, עולם חסד יבנה.

וא' מהמדות העיקריות של חסד הוא לעזור לבנות עולם ע"י זיווגם ולשבת יצרה, וכל העוזר לשבת יצרה הוא מעיקר חסד, וכמבואר בברכות דף ס"א ע"א שלא ירע לו במה שגדול משתדל בחופתו וזיווגו של קטן, היינו של

קטן ממנו. וכל שכן בזמנינו זה צורך הכרחי, כי כ"כ הרבה בנות לדאבונינו הם בעיגון.

והנה בבעל הטורים בפ' תזריע (פרק י"ב פסוק ו) מסביר שתורים הם כאלה, שאם א' מהזוג חסר לא יכול להתרגל להיות עם בן זוג חדש, ונשאר בצער עיגון, והיינו דכל שהטביע הקב"ה בדבר שמורה על ענין טוב הוא יותר ראוי למזבח, לכן כשיצטרך להביא ולהקריב א' לעולה וא' לחטאת, מעדיפין תורים יותר מבני יונה, דהא כל מה דהם כשרים למזבח כיון שהם נרדפין כמבואר ב"ק דף צ"ג, וכיון דבתור הוטבע מדה טובה שמתאבל על בן זוגו, לכן מעדיפין להקריב תורים יותר מבני יונה, אבל כאן שע"ז יהי' עיגון, בא הכתוב ללמד אותנו, שנדע לא לצער עוף שיש בו המעלה הזאת, ועדיף להקריב עוף דלא יהי' לו צער, לכן יש להקדים את הבן יונה לפני התור, כי הבן יונה לא מצטער ולוקח בן זוג חדש משא"כ התור, וזה בא לנו ללמד עד כמה צער עיגון גדול, וזה חסד גדול לדאוג שלא יהי' שום אחד בישראל בעיגון.

ויתברכו אלה העוסקים לשדך הבנים והבנות בזכות החסד, וכמו שמעוררים רחמים פה, כן יתעורר רחמים מן השמים, כמבואר בסדור אשי ישראל באבני אליהו בברכת השיבנו אבינו לתורתך כי שתי דלתות ברא הקב"ה א' בלב השמים, וא' בלב האדם וכאשר הקיש בדלת התחתית ורחמינו על הבריות, נפתחו דלתות השמים. וה' ברחמינו יעזור לכלל ישראל להינצל מכל צרה וצוקה. י"ב סיון תשס"ז לפ"ק. אהרן יהודה לייב שטיינמן

לקחת בנות גילם

בס"ד - צום העשירי שיהפך לשמחה ה' תשס"ח

מע"כ ראשי הישיבות ומורי דרכם ד' עליהם יחי'

הנה ידוע כמה הפליגו חז"ל, במעלת הנושא אשה לש"ש, אשר ממנה פינה ממנה יתד לאיש ואשה, זכו שכינה שרויה ביניהם, ופריה רב להיות לבנין עדי עד. ולאשר ידוע שזה לעומת זה עשה א', והכל נברא זכר ונקבה, וא"א לנו לראות בצערן של בנות ישראל, וב"ה שזכינו ואכשר דרא ובנות ישראל הכשרות, נפשם בשאלתם לבנות בית של תורה עם בני הישיבות הק'.

אך דא עקא - ובעיקר במדינת אמריקה אשר הולכים ללמוד בא"י וחוזרים בגיל מבוגר יחסית, והי' ראוי והגון להם שיקחו בנות גילם בהפרש מועט יחסית, אך כשלוקחים בהפרש שנים גדול, הנה נשארות הרבה בנות ישראל כשרות ומצוינות, אשר עיניהם כלות לבית של תורה ואין מושיע להם, ובאמת שאין בזה שום תועלת ונפ"מ, וזה נהנה וזה לא רק שאינו חסר, אלא נהנה בברכת שמים אשר תחול עליהם.

והנה כאמור איש ואשה זכו שכינה שרויה ביניהם, ולשכינה הק' אלו ואלו בנים אהובים וחביבים, וצר לה בצרתם של בנות ישראל, וא"א לה להיות השמחה שלימה, אכן מי שלוקח מקחו וחושב גם על הצד שכנגד, הנה השמחה במעונו, והשכינה שמחה להיות שרויה שם, ובזכות זה יזכו להקים בית של תורה דור ישרים יבורך, בנים וב"ב עוסקים בתורה ובמצוות ויראו מהם רב נחת דקדושה.

ע"כ בקשתינו שטוחה שיראו לעורר הענין הגדול הזה, ולבאר ולפרש גודל מעלתו, ורב שכר הצפון למי שמשלים על לבו להרבות כבוד שמים.

הכו"ח ע"ד המצוה הגדולה הזו

לא לפסול כל הצעה

הנה ידוע שיש הרבה בנים ובעיקר בנות, שלא זכו למצוא זיווגם, והרבה פעמים יש שדוקא אחד מההורים פוסלים כל הצעה מפני טעמים שהם לא נכונים, ודבר זה גורם עיגון לילדים.

ובאמת זה גובל עם איסור גמור, כי אין לך צער גדול מעיגון, וחכמים עשו כל מיני תקנות שלא יהי' בנות ישראל עגונות, וכאן גורמים בידיים! עיגון לבנותיהם.

לכן כל א' לא יורה לעצמו ויחפש דבר להפריע שידוכים.

והמסייע לבנות בתים כשרים בישראל, יתברך בכל הברכות האומרות לעושי חסד. א,ל שטיינמן.. (קובץ אגרות אילת השחר אגרת מ"א)

לקבל גדרי צניעות

בס"ד. במה שנשאלתי בדבר עצה להבחירה שאיני מכירה, ... תחי' למצוא זיווג שלה, לדעתי אין [-עצה] גדולה מזו אלא שתקבל להתחזק בגדרי צניעות, ויה"ר שבזכות זה תזכה לזווג טוב בקרוב.

י"ח סיון תשס"ז לפ"ק א.ל. שטיינמן

יומא דהילולא – מרן רשכבה"ג רבנו הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זיע"א נלב"ע ט"ז חשוון תשס"ב

ידידות עמוקה והערכה עצומה היתה בין מרן הגרא"מ זיע"א לידבחה"א רבנו שליט"א, ומרן הגרא"מ שראה ברבנו אדם השלם בכל מידה, העביר לו דברים שקיבל מרבותיו, וכן פעל עמו בצוותא ברבים מענייני הציבור [ובתקופה האחרונה אף המתיק סוד עמו ברזי הנהגת עולם התורה, ומסר לו מי הם ברי הסמכא ברחבי חו"ל, גדולים ועסקנים שיוכל לסמוך עליהם בעניינים אלו] והרבה מהדברים אינם נמסרים לרבים. וראה עוד מה שכתבנו בגליון חיי שרה שנה א'.

בישיבת קלעצק

סיפר רבנו כשלמד בישיבת קלעצק אצל מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל, היה שם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל והיה אומר חבורות לאחר מעריב פעמים בשבוע, בצד של הבית מדרש, והיו מתקבצים סביבו כמה עשרות בחורים לשמוע, ורבנו אומר על עצמו שלא היה יכול לשמוע מחמת הדוחק של התלמידים שעמדו סביבו, וכיון שהוא היה נמוך, והם היו גדולים וגבוהים ממנו, לא היה ניתן להידחק. והבחורים היו מאוד נהנים מהחבורות. וזוכר שהוא אז כבר התפעל מהמידות של מרן הרב שך. וכן אמר לו בחור בשם חצקל ברוד שהיה בן של אחד הרבנים מגליציה 'תראה את המדות של הרב שך'.

בהקמת דגל התורה

בתשרי תשמ"ט עת מרן זיע"א רצה להקים את תנועת 'דגת התורה', [ויצוין שהחתימות נעשו אז בחצר בית רבנו, שהיו אלו הימים שבין יוה"כ לסוכות, ורבים היו עומדים שם להראות לרבנו שליט"א את אתרוגיהן ולולביהן]. ביקש מרן זיע"א לדאוג, שבכינוס של דגל התורה, יכנסו עמו יחד לאולם, מרן הגרי"ש זצ"ל ויבדלחט"א רבנו שליט"א ומרן הגרמ"ק שליט"א. וכן ביקש מרן זיע"א שהם ישבו לידו בכינוס הזה, להראות שאינו לבד במהלך זה, אלא הוא הולך יחד עם זקני הדור [וראה גם בדברי הגאון הגדול רבי דוב יפה שליט"א שנאמר בתקופה ההיא בס' זרח השמש עמ' 278].

בישיבת מועצת גדולי התורה

שח לנו הגאון רבי אפרים צמל שליט"א מזכיר מועצת גדולי התורה. שבאסיפות מועצת גדולי התורה – היה הנוהג באופן קבוע שמרן הרב שך זצ"ל יושב בשולחן הראשי, כשלימינו מרן רבנו שליט"א, ושאר הגדולים ישבו בשולחנות המצדדים (מרן זצ"ל היה פותח את דבריו – ומציג את רצונותיו ועקרונותיו אשר מעוניין שידונו בהם. כשלאחריו – הוא היה מכבד את מרן שליט"א בראש ובראשונה להציג את דעתו. כמו כן היה מבקש שמרן שליט"א יבוא לפני הכינוסים, וילבן עמו ביחידות, את העניינים שרצונו לדון בהם בכינוס..).

בפעמים שלא יכול היה מרן זצ"ל באופן אישי לעת זקנותו להשתתף באסיפות, שלח באמצעותו [- הגאון רבי אפרים צמל] הודעה ובקשה לרבנו שליט"א, שיועיל לנהל את הישיבה, כשהוא שולח עמו פרטים על דעתו בעניינים העומדים על הפרק, וכן על הנושאים בהם מעוניין הוא שיוצגו לדיון בפני חברי מועצת גדולי התורה.

חברותא עם מרן זצ"ל

שח לנו הרב אשר ברגמן שליט"א נכדו של מרן הגרא"מ זצ"ל שבמהלך חדשי החורף בשנת תש"נ היה רבנו שליט"א עולה בקביעות למעון קדשו של מרן זיע"א בכל מוצאי שבת, ללמוד בחברותא ועסקו בתורה בצוותא מתוך ריתחא דאורייתא מופלאה, והיה זה מחזה נאדר בקודש לכל באי הבית, לחזות עין בעין בקדושת ואהבת התורה, שחפפה על אותם מעמדים. הסדר הקבוע היה שמרן זיע"א הכין מראש כסא לצדו, ולא מעבר לשלחן כרגיל, משום כבודו של רבנו שליט"א. לאחר הלימוד היה מרן זיע"א ממתיק עמו סוד בעניינים שעמדו אז על הפרק.

[בחדשי הקיץ שלאחר מכן, היה עולה רבנו שליט"א להתפלל מנחה גדולה בהיכל כולל פוניבז, ושם גם היה מתפלל מרן זיע"א, ואחרי התפילה היו משוחחים זמן רב בלימוד, ובענייני השעה].

עוד שח הגאון רבי קלור שליט"א, שבאותה תקופה ביקר רבנו שליט"א עוד כמה וכמה פעמים במעונו של מרן זיע"א לדון בבעיות השעה, ובכל אחד מאותם ביקורים מיוחדים טרח מרן זיע"א בכבודו ובעצמו להכין ולהגיש כוס תה לרבנו שליט"א [ויצוין שרבנו שליט"א, לא אבה לשתות ממנה שהכין לו מרן זיע"א, מחשש ספיקות בהלכות ברכות, והכוס היתה נשאת מלאה בתום הביקור, אולם מרן זיע"א לא שת לבו לדבר, ושב וטרח בהכנת הכיבוד מדי פעם בפעם, אשרי עין ראתה זאת].

כולו תורה

שח לנו נאמן ביתו של מרן זיע"א הרה"ג רפאל וולף שליט"א שבאחד הזדמנויות התבטא מרן הגרא"מ שך על רבנו, 'הוא כולו תורה'.

הלכה כמותו בכל מקום

הגאון המופלג רבי אברהם שלזינגר זצ"ל פעם התייעץ עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל בעניין חשוב, מה עליו לעשות. ומרן זצ"ל לא רצה להשיב בזה, ואמר

לו שילך לשאול את הגרא"ל שליט"א, ואמר לו מרן הגרא"מ 'דע לך שהגרא"ל הוא אדם גדול והלכה כמותו בכל מקום'. (מפי אחד מבני הגר"א-הג' שליט"א שהיה נוכח שם).

לך תבקש ברכה

יהודי מחו"ל שאביו הגאון זצ"ל חלה מאוד, ונסע לבקש ברכה ממרן הרב שך זצ"ל, ונכנס וסיפר לו את כל העניין, ואמר לו הרב שך, שזהו ענין מורכב, ואיני יכול לעזור לך בזה. תלך לבית של הרב שטיינמן ברחוב חזון איש ותבקש ממנו שיברך את אביך בכל העניינים. וכשפנה לצאת, קרא לו שוב הרב שך ואמר לו, כנראה שתדפוק בדלת אצל הרב שטיינמן, הוא יגיד לך שהוא לא ראוי לברך וכו', ותגיד לו שאני שלחתי אותך לבקש ממנו ברכה. ואכן כך עשה הלך לבית הגרא"ל, וסיפר לו על חולי של אביו, מיד אמר לו מה אני יכול לברך וכו', ואז אמר לו שהרב שך שלח אותו לכאן, ומיד בירך אותו בכל מה שהיה צריך, ובס"ד כל מה שבירך התקיים. (מפי בעל המעשה, רא"י שליט"א)

להתעלות בלימוד

שח בעל המעשה (רי"ק) שליט"א שהיה רגיל לדבר בלימוד עם מרן הרב שך זצ"ל, וכשמרן הרב שך הזקין ולא היה לו כבר כוח וזמן לדבר עמו בלימוד. אמר לו לך תשמע את השיעורים כללים של ר' אהרן לייב, ותדבר עמו בלימוד כי הוא מחנך לסברא ישרה.

זה דעת תורה

שח לנו הגרמ"ק שליט"א: שכשלמד בישיב"ק [בשנת תש"כ] והיה איזה ענין בישיבה, ורבנו הגרא"ל הורה לעשות דבר מסוים, והבחורים רצו לעשות באופן אחר, ולשם כך עלו לבית מרן הגרא"מ שך שליט"א צ"ל וסיפרו לו את הענין, ומיד אמר להם 'מה שר' אהרן לייב אומר זה דעת תורה'.

קחווה לנשיא

כשבאו ראשי ישיבת ירוחם הגר"ר טיקוצנסקי זצ"ל ועוד לבקש ממרן הגרא"מ שך זצ"ל שיכהן כנשיא הישיבה, ואמר להם שקשה לו לדעת מה קורה במקום כזה רחוק, שילכו להגרא"ל שיהיה נשיא, וכן היה עם עוד הרבה ישיבות כע"ז, וכן שלח מרן זיע"א לרבנו עוד עשרות אנשים פרטים, ועסקנים ראשי ישיבות, ואכמ"ל.

אחריות על צדקה

שח לנו אחד מגדולי התורה דארצה"ב, שאמר לו הנגיד רש"ג שליט"א שהיה דרכו לתת צדקות רבות למרן זיע"א שיחלקם כראות עיניו לעולם התורה והישיבות, וכשהתחיל להיחלש שאל את מרן זיע"א, למי יתן מעתה את כסף הצדקות, ואמר לו מרן זיע"א שיעבירם לרבנו שליט"א. ומיני אז מחלק את הצדקות, ע"פ הוראות רבנו שליט"א.

דברי מרן הגרי"ש

שמענו מגאון גדול אחד שליט"א ממשפחת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שהגרי"ש אמר לו, שבשנת תשנ"ה בעת שנפגש עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל ביד שרה, שוחח עמו מרן זיע"א על העתיד, וגילה לו אז צפונות לבו שיש לדאוג לכך שרבנו שליט"א יאות ליטול על עצמו עול ההנהגה. ובאותה שיחה הוסיף מרן זיע"א וביקש ממרן הגרי"ש זצ"ל שיואיל לעמוד לימין רבנו שליט"א בכל עז, ויחדיו ינווטו את ספינת החרדים לדבר ד'. ואכן דברים נרגשים אלו, היו נר לרגלי מרן הגרי"ש זצ"ל לאחר הסתלקותו של מרן זיע"א לגנזי מרומים, בכל ענייני ההנהגה.

הבנה בישיבות

כשהתעורר מחלוקת באחד הישיבות הק', ביקש מרן הגרא"מ שך זיע"א שרבנו יהיה הבורר, ואף נסע במיוחד לבית רבנו שליט"א כדי לשכנע אותו בשביל כך, ובסוף הדבר לא יצא לפועל, ואמר מרן זצ"ל למקורבו, הרי אין לנו מי שגדול ממנו שיכול לעשות דבר כזה, שגם מבין בענייני ישיבות, וגם בענייני ממונות, וראינו גם בבוררות שעשה אצל... שעשה בכזה נקיות ובכזו הבנה, וכמה חבל שלא זכינו שהוא יעשה את זה.

כל שאלה חינוכית

סיפר ר' י"ג מנהל ת"ת ב"ב, שתמיד היה מרצה את השאלות החינוכיות שלו למרן הגרא"מ שך זצ"ל, וכשהחל להיחלש שאל את מרן זיע"א, את מי אני ישאל כעת, ואמר לו לך לשאול כל שאלה בכל ענין את הגרא"ל.

מדברי מרן שליט"א על גדלות מרן האבי עזרי זיע"א

אף התבטא בפני שהוא הולך למקום, שהוא בטוח שיזרקו עליו אבנים. עד כדי כך היה מוכן למסור את נפשו. ובוודאי שלא היה איכפת לו כלל וכלל מעניינים של כבוד.

לא אכפת לו אם יהיה מניין בלוי

היתה לו הלוויה של מאות אלפי בני אדם, אבל שמעתי שהוא התבטא שלא איכפת לו, אם בהלוויה יהיו רק מניין אנשים. ואם אף זה לא יהיה, גם תהיה חלות קבורה. כולם מתפעלים מכך, אבל האמת שכשמדובר באדם כה גדול כמו הראש ישיבה זצ"ל, איך בזה חידוש, אדם שלא מורגל בכך, בשבילו אלו חדשות.

בגמ' בפסחים (נ, ב) כתוב בעושים שלא לשמה, זה 'עד שמים'. אך בעושים לשמה, זה מעל שמים. וכי כשמדובר באדם כה גדול כמו הרב שך, האם אכפת לו כמה אנשים יהיו בהלוויה שלו? יעקב אבינו קבר את רחל לבד, האם רחל נחסרה משהו מכך? אמנם הציבור בהמוניו הוא שרצה לכבד את גדול הדור, אבל הרב שך לכשעצמו בודאי לא אכפת לו. בזה אין חידוש, המיוחד הוא מה שיש הרב שך שכל חייו עסק בתורה לשמה והיו בעושים לשמה, מעל שמים....

רק רצון ה'

אמר רבנו דבדרך כלל אדם שעשה מאבקים בהתחלה אולי זה לש"ש, ואח"כ זה כבר לחזק את הצד שלו, ומרן הרב שך היה יחיד שלאורך כל הזמן נשאר לשם שמיים.

המעשה השני גדול יותר

סיפרו קמי' דרבנו שליט"א שני סיפורים אודות מרן הרב שך זצ"ל. שפי"א ביקש מרן זי"ע מהגר"ש גרוסברד זל"ה שיחזור על כל השאלות ששאלו לאחרונה, ולפליאתו הסביר שהיה לו קושיא בתמורה, וכל מעייניו ומחשבתו היה רק בקושיא ההיא, וכמה שהשתדל בכל כוחו בשאלותיו, מכ"מ המחשבה היתה תפוסה בהקושיא וחושש שמא לא ענה כל צורכו, ועכשיו שנתיישרה הקושיא רוצה לחזור ולשמוע אם אכן השיב כהלכה. והמעשה הב', מה שסיפר הגר"ס שליט"א דבדיד' הוי עובדא בזוג חשוכי בנים שאבדה תקוותם והלך עמם אל מרן, ונתרגש מרן, והלך לארון הספרים והוציא סידור, ושר בהתרגשות נוראה הפזמון של קה ריבון עולם דליל ש"ק שבו נזכרים נפלאות וגבורות ה' ועיני זלגו דמעות ללא הפוגות, וכשהגיע למילים לא יעול גבורתך בחושבניא, שנפלאות השי"ת בלי חשבון והשגה וגבול כלל, געה בבכי' נורא עד שהוצרכו להרחיק הסיפור ממנו, שלא יתרגש יותר מדי ויזיק לבריאותו, ובסוף סיים שבזכות שהתחזקו באמונת השי"ת יפקדם בזש"ק, ואכן לתקופת השנה נפקדו והוא דבר פלא. ואמר על זה רבנו שליט"א דהמעשה השני הוא גדול ונפלא הוא עד למאד, אבל השבח האמיתי לדמות מרן וההספד שמבטא את מרן זצ"ל, הוא **דווקא המעשה הראשון שהוא שקוע בתורה, וכל כולו רק תורה** (מספד גדול עמ' קפ"ז).

מדותיו של מרן

סיפר רבנו: הסבא מסלבודקא הזמין את מרן הגרא"ז מלצר שיהיה ראש ישיבה, אבל ר' איסר זלמן חשש שחמותו תצטער שלחנה הראשון רבי משה מרדכי אפשטיין אין משרה, ולו הצעיר כבר יש משרה, אז הציע הגרא"ז שגם הוא, הגאון רבי משה מרדכי, יבא עמו, וכך הוה שניהם הגיעו, אבל אח"כ ראה הגרא"ז מלצר כי שיטות הלימוד שלהם שונות, וממילא שניהם אינם יכולים לתפקד יחד בישיבה שם, קם הוא ועזב את הישיבה והלך לסלוצק. ובסופו של דבר הרויח את האבן האזל' שהינו ספר יסוד בעולם התורה. וכן זכה לחתנו רבי אהרן קוטלר – כל ליקווד. והמשיך הגרא"ל, ומרן הגרא"מ שך שהיה תלמידו, למד ממנו מידות טובות, זכה הרב שך לרבי כל כך טוב ללמוד הימנו! וזכרוננו את הרב שך עוד מהתקופה שהסתופפת בישיבת קלצק, שאע"פ שלא הזדמן לי לשמוע ממנו שיעורים [וכמו שהבאנו לעיל], אבל הכרתי במידותיו התרומיות – בהטבה כלפי אחרים, ולב טוב א'גוטע הארץ', שכל זה ניכר עליו כבר אז בימי צעירותו.

(מאחורי הפרגוד עמ' 145-146 צדיק כתמר יפרח עמ' ר"ה)

גאון הדור

בהסכמת לספר 'תורת המים' כ' רבנו ... ואינו צריך להסכמתי, ובפרט שכבר זכה בהסכמה נלהבת מגאון הדור מרן הגרא"מ שך שליט"א והנני בזה לברכו שיזכה להרבות ולהגדיל תורה ולהאדירה.

לא פסק פומיה

סיפר רבנו על מרן הרב שך שגם במצבים קשים ביותר לא הפסיק פיו מלדבר בדברי תורה, וכשהיה ניתוח לאשתו והיה קשה לו להתרכז בתורה

בראשות ישיבת תורת חסד בריסק

אחר פטירת בעל האמרי משה חיפש מרן הגרי"ז זצוק"ל ראש ישיבה למלא את מקומו בישיבת תורת חסד, ובא מרן הגרא"מ זצוק"ל לכמה ימים לבריסק לתהות על קנקן הישיבה, ומסר כמה שיעורים, ומאוד נהנו מהשיעורים, וגם הגרי"ז מאוד נהנה. רק הגרי"ז התנה שיקח ע"ע את העול הכספי של הישיבה, והרב שך לא הסכים לקבל על עצמו את זה.

באותם ימים התארח מרן הרב שך בבית הוריו של רבנו. ואח"כ כשעלה רבינו ארצה ושהה בירושלים כמה ימים כדי לסדר כמה שליחות הזמינו מרן הגרא"מ זצוק"ל לאכול אצלו, ואמר לו הרי אני חייב לך הכרת הטוב על האכסניה שנתנו לי ההורים שלך בשעתו.

רבן של ישראל

מתוך דברים שאמר רבנו בביתו בימי השבעה נתפרסם בית"נ בכלות השבעה שמעתי כי בשעה שרצה מרן הגר"א קוטלר זצ"ל, שראש הישיבה זצ"ל יכנס למועצת גדולי התורה, באו למרן הגרי"ז זצ"ל שתמה : הוא? הרי כל כולו שקוע בתורה, הרי אין לו שייכות לשום דבר מלבד למוד התורה? וזה אכן כך היה.

הוא היה שקוע בלימוד התורה, באופן שאין כמוהו. לא ידע שום דבר מלבד לימוד התורה. לאחר מכן הוא היה מנהיג שהנהיג את עולם התורה, ואת כלל ישראל.

אבל דווקא משום שהיה שקוע כל כולו בלימוד התורה, מתוך זה נהיה מנהיגם של כלל ישראל! ניתן להמליץ עליו את מה שאומרים בשם החזו"א על החפץ חיים, ששישים שנה למד תורה לשמה, ואח"כ הפך למנהיג של כלל ישראל, כך היה גם החזו"א עצמו, וכך היה הרב שך.

כל זמן שהוא הרגיש שהאחריות אינה מוטל עליו, הוא ישב ולמד בלבד, בהתמדה נוראה, אבל משהרגיש שהאחריות מוטלת עליו, הוא עשה זאת במלוא הרצינות ומתוך תחושת האחריות של כלל ישראל. הוא השקיע זמן רב מאד במחשבה, והדברים לקחו לו הרבה זמן להחליט. הוא עבד ועבד, חשב וחשב, שקל כל הצדדים, ובדעתו דעת תורה הכריע את הכרעתו.

הראש ישיבה למד כל ימיו מתוך הדחק, מתוך דחקות נוראה. ובודאי שהדעת שלו היא דעת תורה ממש. דעת תורה פירושה, מה שהתורה אומרת. רבי חיים ואלו"תר אומר שאם אדם רוצה לקחת עצה מן התורה, שילמד בחשק רב 'עד תורה לשמה' ואז יחשוב על המבוקש אם לעשות או לאו, וכפי שיעלה על הדעת אז, כן יעשה וזוהי עצת התורה. והדברים מובאים ב'כתר ראש' (ס"ט) א"כ כאשר אדם כל ימיו שקוע בלימוד ואין לו דבר בחיים שלו רק הלימוד, הרי שבוודאי דעתו דעת תורה, ומתוך כך הנהיג את כלל ישראל.

כך יכול היה הרב שך להכריע בשאלות שעלו על הפרק. מכאן הסמכות להכריע בשאלות חמורות בעיני כלל ישראל. מאז ימי חז"ל ואף לפני זה, היו הולכים למלחמה עם אורים ותומים, פעם ענו להם 'כן' ופעם ענו להם 'לא'. ואף כאשר אמרו להם כן, לא אמרו להם שיצליחו, ואז באמת הלכו ולא הצליחו. היום אין לנו אורים ותומים, אבל מה שיש לנו זה גדולי הדור. מובן שזה לא בדרגה של אורים ותומים, אבל לפחות זה יש.

מובן שדעת תורה כזו שייכת לגדול הדור. ואכן לכל היה ברור שהרב שך הוא גדול הדור בראש ובראשונה בתורה. אף אחד לא אחז שהוא יותר למדן מהרב שך. כל יודע התורה הבינו שהראש ישיבה זצ"ל מעל כולם בהבנת התורה. בכל דור ודור ישנם כאלה. הנה הגר"ח מבריסק, שיש המקשים עליו קושיות חזקות בלימוד. אבל האם משהו סבר שהוא גדול מר' חיים? כך הרב מבריסק זצ"ל יש ששאלו קושיות על הגרי"ז, אבל כל אחד יודע שהוא לא הגרי"ז, וכן החזו"א. ובדור האחרון כל אחד יודע, שהוא לא הרב שך.

היתה לו יגיעת התורה מופלאה, והיה לו כשרון גדול מאוד. אך אבי זצ"ל אמר לי פעם, שגדול אינו מתפרסם אלא בגלל המידות הטובות שלו. כל מי שהכיר את הרב שך ראה את הגוטיקייט ואת הפיינקייט. בדרך זה התפרסם ר' חיים והגדולים האחרים, שכמובן היו גדולים מאוד בתורה. הרב שך היה גם פיקח שאין כמוהו, הוא היה פיקח עצום. השילוב הזה של גאון בידיעת והבנת התורה. יגיעה עצומה, מדות טובות ופקחות. זה היה ראש הישיבה.

מסירות נפש

היתה לו מסירות נפש מופלאה, הוא לא פחד מאיש וקיים לא תגורו מפני איש, אותו גדול שהיה בעל מידות כל כך טובות, לא ירא ולא חת, ונלחם נגד מידותיו שלו, כאשר היה בטוח שהוא צריך לעמוד על עקרי הדת. ופעם

בעיון, חזר בשפותיו כל הזמן על הלכה מהלכות ברכות הנהנין, ואמר קארטפעל בורא פרי האדמה. וכך חזר על כל מיני ברכות מה מברכין וכו', וכשרווח, מיד חזר ללימודו הרגיל (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 195)

תורה מתוך הדחק

אמר רבנו בתוך שיעור, שלדעתו מה שהרב שך גדל כל כך, זה בזכות שלמד תורה מתוך הדחק, וכפי שהיה הרב שך מספר על השנים שבהם למד ביגיעה עצומה בלי שום תנאים גשמיים, וזה הדבר שגרם לו לגדול כל כך. וסיפר שגם לאחר שעלה לארץ ישראל למד בדחקות עצומה, גם לאחר שקיבל את המשרה בת"א כידוע, והחזו"א הורה לו כי לדעתו אין ללמד שם. מרן החזו"א ידע שמרן הגראמ"מ ובני ביתו עלולים להיות רעבים ללחם כשיעזוב את הישיבה אמר לו אם ישאלו אותך בעולם האמת למה עשית זאת תגיד שאני הורתי לך... ואכן מרן הרב שך עזב והמשיך ללמוד תורה מתוך הדחק. מרן הרב שך חש מהנסיון של הבני בית, לכן עוד לפני ששב להתיעץ עם בני ביתו, מיהר ונסע למי שעמד בראשו המוסד בת"א, והודיע על התפטרותו, אח"כ כשהתפטרותו היתה מוגמרת, הלך ובישר לבני ביתו. הוא התייגע אז ואח"כ, גם מתוך עוני וחיי צער, ולכן זכה להגיע להיכן שהגיע.

לא היו עושים דבר כזה

שח לנו עד ראייה (ראמ"א): שפעם נכנסו כמה ראשי ישיבות לבית רבנו שליט"א לשאול אותו על איזה ענין האם לעשותו או לא. ואמר להם רבנו שליט"א מיד, הרב שך והסטיפלער, לא היו עושים דבר כזה.

אסור לבטל רגע

סיפר רבי יצחק רוזנגרטן שליט"א: פעם נפל רבנו שליט"א למשכב למשך מספר ימים, בקשתי את רשותו לעלות לבית מרן הגרא"מ שך זצ"ל ולבקש את ברכתו לרפואה שלימה, אך הוא סירב בתוקף ונימק, 'את מרן ראש

הישיבה זצ"ל, אסור לבטל מתורה אף לא לרגע אחד'. רק כעבור מספר ימים אמרתי לו, שיש לי שליחות למרן רה"י זי"ע בענין פרטי, וממילא אני נאלץ להפריעו מתלמודו. מששמע כן, השיבני לאמר 'אם אתה נאלץ להפריעו ממילא, אנא תבקש ממנו ברכה בעבורי'. (תורתך שעשועי פר' שופטים י"ז, ט)

ר' עקיבא איגר של דורינו

פעם נוספת כשלווייתו לתפלה, עצר באמצע הרחוב, התבונן בו ואמר: ר' יצחק אתה ידוע שמרן ראש הישיבה בדורינו הוא ממש כרבי עקיבא איגר בדורו! שאלתיו מה רצונו לומר בכך, השיב לי, ר' יצחק רציתי שתדע את זה (תורתך שעשועי פר' שופטים י"ז, ט)

להתעלף – רק הרב שך!

הגאון רבי ברוך שפירא שליט"א סיפר, שלפני כעשרים שנה היה אצל מרן הגרא"מ, ביחד עם הגאון רבי יוסף חיים קופשיץ שליט"א בנוגע לאיזה נושא ציבורי כאוב בירושלים, ואמר להם מרן הגרא"מ "איך האב שוין נישט קיין כוח" אין לי כבר כוח, ושלח אותם לרבינו להתיעץ בענין. וכשבאו אצל רבינו וסיפרו לו את הדברים אמר להם רבינו, שידוע המעשה עם המהרי"ל דיסקין זצוק"ל שסיפר כי בהיותו ילד ונתעוררה איזה שאלה במאכל, ולא רצה אביו הגה"צ רבי בנימין לאכול מזה, נתנו לרבי יהושע ליב שיאכל, ושאל רבי יהושע ליב למה אני אחרת מאבא? אך אח"כ היה מעשה שבאו לבית אביו בגרודנא, יהודים מעיירה סמוכה עם גילין שרופים של ספר תורה, וכשראה את זה רבי יהושע לייב התחיל לבכות, אך כשנכנסו אצל אביו – מיד כשראה את הגילין השרופין – התעלף! ואמר רבי יהושע ליב עכשיו אני מבין את ההבדל ביני לאבי, אני בוכה, ואבא מתעלף... וכך אמר להם רבינו: הרבה תלמידי חכמים כשישמעו את הענין הנ"ל יכאב להם ויעשו ק"ק עכ"פ – אנחה, אבל להתעלף מזה – זה רק הרב שך... והבוקר כשנזכר בזה רבינו, התבטא מה אפשר לעשות הדורות יורדים... (פרי חיים קס"ז – וראה שיחת הגר"ח ממשקובסקי שליט"א מספד גדול עמ' קצ"ב)

הליכות מרן אבי עזרי צ"ל

והוסיף רבנו שליט"א כי לדעתו, הדרך הנכונה הוא ללמד את הברכות בשמו"ע ושאר תפילות, שעוסקים בענין של צפייה לישועה, ומתוך לימוד הדברים יבואו להשריש בתוך הלבבות, וישימו לב יותר למה שאנו מבקשים שלש פעמים ביום בתפילה לגאולה השלימה בב"א. [המעשה הנ"ל אירע בחורף תשנ"ב, כאשר מרן הגרא"מ זצוק"ל פנה למרן רבנו שליט"א, וביקש ממנו כי מרגיש שאינו יכול לעמוד לבדו במלחמה כנגד משיחיות השקר, בזמן שהתחיל חגיגות שלטי חוצות "הכונה לביאת המשיח" וכו', ופנה למרן שליט"א שיוודע הוא, שהוא היחיד הנקי שבדור, ולכן דבריו נשמעים, ובפרט שכל האברכים יודעים שאינו מדבר על אנשים בסתם, וק"ו בדברים שיכולים להביא למחלוקת, ולכן אם הוא ידבר, אזי יהיה לזה השפעה גדולה, ויקל מעליו את כל המשא, ומרן שליט"א אמר שהוא מסכים לדבר, אבל הוא אף פעם לא ביקש שיתנו לו לדבר, ורק אם אברכים מהכולל יבקשו הוא ידבר, וכן עשו. ומסר רבנו שליט"א שיחה בכולל פוניבז' בי"ז שבט בענין זה של חובת הציפיה לישועה האמיתית, שנתפרסמה ברבים, באופן נכבד באותו זמן מע"ג העיתון ובקונטרסים רבים (והזכיר ונדפס בספר "מפקודיך אתבונן" ח"ב, ושוב חזר ונדפס בספר "ימלא פי תהלתך" עניני אמונה עמוד תס"ד) וכשהלכו לפרסם שיחה זו בעיתון, ישבו העורכים לדון אם רבנו שליט"א מה להכניס לעיתון, ומה לא, כיון שעיתון זה להמון העם]. והגראמ"מ שך זי"ע הביע קורת רוח מרובה עד מאד על שניאות רבנו שליט"א להשמיע דבר ד' ברמה, ולהבהיר את דעת התורה הצרופה. ושלח לו ברכת ישר כוח על כך.

קרא לו ללחש

סיפר רבנו: שפעם כשחלה מרן הגרא"מ שך זצ"ל, קרא לו שיבוא לביתו, ויאמר לו את הלחש המיוחס כנגד עין הרע [כפי שמקובל ממרן הגרא"מ מואלוזין] וכך עשה, וב"ה הוטב למרן הגרא"מ [והתפלל רבנו בענוותנותו, מה הוצרך לקרוא דווקא לו, הרי כל אחד יכול לומר את הלחש]

חזרת הש"ץ בכונה

כשרבנו עורר על כך שיש אנשים שבתפילת לחש מאריכים, ובחזרת הש"ץ מתפללים במרוצה מאוד, ובספרים מצינו שחזרת הש"ץ זה תפילה מאד חשובה. והוסיף שאחד סיפר לו שפעם הגרא"מ שך זצ"ל העיר לו על כך, שמתפלל מהר מדי בחזרת הש"ץ. (צדיק כתמר יפרח עמ' מ"ב)

החזון איש והגרי"ח ידעו ש"ס

רגיל רבנו להזכיר שמרן הגרא"מ שך זצ"ל אמר לו, ר' חיים בריסקער והחזון איש ידעו את כל הש"ס. ובאמת מי היום בדורינו יודע את כל הש"ס.

תפילת החפץ חיים

שח רבנו: שמעתי ממרן הגרא"מ שך זצ"ל, שכשהיה אצל החפץ חיים זי"ע, ראה שהתפלל בפשטות ללא תנועות ורעש מיוחד, אלא כתינוק בן יומו. וכדברי משנה ברורה סימן כ"ה סקמ"ב "אבל בא"ר בשם רש"ל בתשובה סימן צ"ח כתב, דמי לנו גדול מר"ש מקינון אחר שלמד קבלה, היה מתפלל כתינוק בן יומו, דמי שלא יכול להשיג סודה על נכון יבוא לקצץ בנטיעות".

שבח נכרי

בזמן מלחמת המפרץ בתשנ"א, דיבר הגראמ"מ שך זצ"ל בשבח של נשיא ארצות הברית דאז, ואח"כ ביקש שיפרסמו את זה בצורה שיגיע לאזניו, דסבר דראוי לספר בשבחם, כדי שיהיה לעזר לעם ישראל.

אמונה בביאת המשיח

הוי עובדא שדיברו כמה מחשובי הכולל דפוניבז' שליט"א עם רבנו שליט"א על כך, שמרן הגרא"מ זצוק"ל נמנע כל השנים מלדבר בשיחותיו על עניני האמונה בביאת המשיח, למרות שמרבה לדבר על אמונה, והוא מדבר על יציאת מצרים ושכר ועונש, ובעיקר על אמונה פשוטה שהוא בורא ומהוה הכל, ואומר על כך שיחות לרוב, ואילו לענין האמונה בביאת המשיח והציפיה לישועה, לא הקדיש מעולם שיחה על כך, ונמנע מלומר שיחות ודרשות ציבוריות על כך, ובגלל זה תמיד משתמשים בזה מתנגדיו, ומאשימים אותו שבעוד שהם כל הזמן מדברים על צפיה למשיח וכו', ואילו בבית מדרשו אין דיבורים על כך.

וענה להם רבנו שליט"א כי הדיבורים לרבים בעניינים אלו, כשהשומעים הם אנשים שטחיים, ובעיקר אנשים ונשים בעומק העניינים, כבר הביאו למכשולות גדולים, ומזה צמח הדמיונות של הרבה יהודים על אתחתלא דגאולה בהקמת מדינה רח"ל, ועל ציונות בכלל, שכל זה הוא מתסביכים שנתפסים על אמרות ושיחות בנושאים אלו של משיח וגאולה, וגם כל ענין המשיחיות, נתפס אצלם מרוב דיבורים בענין, שממילא נתפסים לשטויות, מאחר וא"א לדבר על כך היום בדרשות בעלמא בלא עומק ולימוד אמיתי של הנושאים. ולכן מרן הגרא"מ זצוק"ל נוקט בדרך, שעדיף לשתוק בענין זה, מלדבר ברבים ללא תועלת עם הרבה נזקים וסיכונים, ואמר מרן שליט"א, שמהשיחות על אמונה בשכר ועונש מעולם לא יצא מכשול, ולא מהשיחות על יציאת מצרים, ועל אמונה בבורא עולם, וככל שמרבים לדבר על כך, ממילא מבינים ואפשר לקלוט הדיבורים הפשוטים על ימות המשיח, וזה מביא יותר מהכל לצפיה לישועה, שבזה יתגלה כבוד מלכותו.

כבוד מרן זיע"א

וה' יצליח בידו. וכשחזרתי לכולל, שמעתי שאחד האברכים לקח על עצמו את עול החזקת הכולל מבלי שידע דברי רבנו שליט"א, ונתקיימה ברכתו. ויש להוסיף שסיפר הנ"ל ששנים רבות כל ראש חודש, מגיע האברך שהתמנה לראש הכולל למרן רבנו שליט"א, שמשלם חלק גדול מהכסף להחזקת האברכים בכולל הנ"ל.

נואב לו ביזוי

ולפני כעשרים וחמש שנה ריססו על רכבו של הרב יחזקאל אסחייק שליט"א [שבו נסע מרן האבי עזרי צוק"ל בקביעות] דברים שאינם ראויים, שפגעו בכבודו של מרן בעל האבי עזרי, ועוד עשו כמה וכמה עניינים לבזותו. קרא רבנו להרב חיים בריילנט ז"ל שיכנס את כל בני התורה לעצרת מחאה, וכתב בכתב ידו *נוסח מודעה*, לתות בהיכל כולל פונביז' בהאי לישנא:

בס"ד הננו בזה לכל אשר יראת ה' נוגע בלבבו ונואב לו על ביזוי כבוד התורה, לבוא לתפלת רבים, אשר נקבע ליום שני ל"ב לספירת העומר בשעה 6.45 ברחבת בהכנ"ס דברי שיר בני ברק ברח' ר' עקיבא. א. ל. שטיינמן.

ואח"כ הצטרפו עוד גדולי הרבנים צוק"ל ושליט"א לחתימתו. ובכינוס אח"כ השתתפו כרבבת ת"ח ובני תורה.

באו לבקש מחילה

ורגיל רבנו לומר: תמיד היו באים לבקש ממרן הרב שך מחילה, אנשים שהתחילו לסבול כל מיני צרות, ואח"כ היו רצים לבקש מחילה. והרב שך מחל להם. כי גדולי ישראל גם מי שמעוניין לענותם ולהשפילם עד תחת לעפר מוחלין לו. אמנם יש שלא זכו לכך שתתקבל המחילה (מאחורי הפרגוד עמ' 185 - 392 צדיק כתמר יפרח עמ' רי"א).

אשכבתיה דרבי

אשכבתיה דרבי

ובאשכבתיה דרבי הזכיר רבנו את מה שאמר בהספדו על החזו"א [הובא בגליון הקודם] שבעת הלוייה של אדם גדול יש טהרה עצומה, מכח התנאים והאומרים שהנפטר יגע בהם, והם באים לקראתו, ולכן ראוי לכל אחד לבוא להשתתף וליטתה שם. [וציין דבר נוסף שבאשכבתיה צדיק זהו זמן תפילה גדול, שהעולם כל כך נקי בשעה זו, וצריך לדעת לנצל את זה].

מתיבתא דאבי עזרי

ופעם התבטא רבנו 'מי יודע מי יזכה להיכנס למתיבתא דחזון איש, מתיבתא דקהילות יעקב, ומתיבתא של הרב שך'.

מחשבה אחת של מוסר

כשנתפרסם צואתו של מרן צ"ל שביקש שילמדו לעילוי נשמתו משנה אחת, או מחשבה אחת של מוסר, אמר רבנו שליט"א שנראה לו, שלימוד משנה הוא הלימוד עצמו שרום ערכו כדברי תורה עם כל המעלות של משניות, אבל נראה שעיקר בקשתו של מרן צ"ל היתה שילמדו מחשבה אחת של מוסר, שבזה אדם יכול להפוך את כל הווייתו ולהשתנות לגמרי(כ"ת).

הספדו של חכם

רבנו שליט"א נשא ג' פעמים דברים ברבים לזכרו, בימי השבעה, לקראת השלשים, ואחר י"ב חודש, ולפני הספדו אמר לבני ביתו כך:

ראיתו של האדם למרחוק מוגבלת עד כמה יכול האדם להרחיק לראות למרחק, ק"מ, שני ק"מ, ממקום מסוים האדם מפסיק לראות, מהנקודה הזו זה כבר איננו משנה אם המרחק ילך ויגדל, זהו קו הגבול של העין, מכאן כבר לא רואין.

גדלותו של מרן צ"ל נמצאת מעבר לקו העין שלנו, אין לנו כל השגה בגדלותו.

לכן ירא אני מלאמר תוארים ולהעריך את גדלותו שמא אמצע בהערכת גדלותו שנמצאת במקום שהעין כבר לא רואה, פשוט ירא, לכן אגיד ברבים, רק דברי התעוררות שיהיו לתועלת ולזכותו.

ללמוד מהנהגותיו הטובות

דברים שאמר בימי השבעה בהיכל כולל חזון איש.

[רבנו הגיע להספד במסירות ובטיחה עצומה, כשבאותה תקופה נשברה רגלו והיה רתוק למיטתו].

בברכות (ס"ב א') אמרינן כשם שנפרעין מן המתים, כך נפרעין מן הספדנין, וא"כ צריך לדעת בדיוק מה להספיד, ומי יכול לדעת את זה, למי יש השגה להעריך את גדלותו, לכן נמנע בזה, ונאמר מה שיצא תועלת לרבים ולכבוד שמים.

במו"ק (כ"ח א') אמרינן דמיתת צדיקים מכפרת, וצ"ב למה מיתת הצדיק תכפר על אחרים, וגם בקרבנות שכתוב בתורה מפורש שמכפר, המפרשים מתקשים בענין הכפרה, וברמב"ן (פרשת ויקרא א' ט') כתב ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם כי בעבור שמעשה בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה ה' כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדיבור,

בטל כבוד התורה

סיפר לנו הגרא"צ טויב שליט"א, בכינוס יהדות התורה שהתקיים ביד אליהו בשנת תשנ"ב, דיבר שם מרן הגרא"מ שך צ"ל ואחריו דיברו עוד אדמו"רים ורבנים, ורוב האנשים הלכו אחרי שהרב שך סיים לדבר, וכך גם אני עשיתי. למחרת פגש אותי מרן רבנו הגרא"ל, ושאל אותי מתי הלכת אתמול מהכינוס, ואמרתי לי מיד אחרי שהרב שך סיים לדבר. אמר לי הגרא"ל 'בדורינו בטל כבוד התורה', והסביר הרי מרן הרב שך נשאר לשבת בכינוס, כיצד א"כ אפשר ללכת כשמרן נשאר לשבת, האם זה כבוד התורה שישב באולם שרובו ריק, אני אמר רבנו, ראיתי שמרן הרב שך נשאר לשבת לכן נשארתי, אבל כיצד אברכים הולכים כשגדול הדור יושב, אהה! בטל כבוד התורה.

אל תמשיכו ללמוד שם

שח לנו בעל המעשה (הגרי"י) שליט"א: באחד המערכות שניהל מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך צ"ל למדנו קבוצת אברכים בכולל, שבראשו עמד אחד שהיה מקבוצת המתנגדים להגרא"מ צ"ל, והיה מחרף ומגדף מערכות אלקים חיים בתוך הכולל, והדבר הפריע לנו מאוד ולא ידענו מה לעשות. ושאלנו את מרן רבנו הגרי"י צ"ל. והגרי"י התלבט כי מחד גיסא שומעים דיבורים נוראים על הרב שך, ומאידך גיסא זה היה ממש פת לחמם של האברכים הנ"ל, וירדנו לבני ברק לשאול את מרן רבנו שליט"א וסיפרנו לו את כל הדברים, התאדם כולו ואמר: דעו לכם שכל מי שמדבר כנגד מרן הגרא"מ שך לא יצא נקי מזה, והוא יענש על זה משמים בחומרה בזה ובבא, יש דיין ויש דין. וכיצד אתם תמשיכו ללמוד שם! מאידך יש כאן שיקול של פרנסה של אברכים. לכן אני מברך אתכם שנתנה ראש ונשובה, שאחד האברכים יקח על עצמו את החזקת הכולל, ויתמנה לראש הכולל

רוצה עוד לעשות פעולות

שח רבנו: שכמה פעמים אמר לו מרן הרב שך צ"ל, שעוד רוצה לעשות פעולות גדולות למען כלל ישראל, אבל אין לו כבר כוחות לזה.

דמעות לרפואתו

כשחלה מרן הרב שך צ"ל ואמרו תהילים בשיבה לרפואתו, ראו את רבנו שליט"א מוריד דמעות בתפילתו לרפואתו. (מפי עד ראה הגרא"י שליט"א)

שקוע בתלמודו

שח רבנו, שסיפר לו ר' חנינה צולק שמרן זי"ע שך היה שקוע בלימודו עד כמעט אחרית ימיו, וכל יום שהיה מניח לו תפילין, היה מעצמו מגיש לו את ידיו, וכמה פעמים שרצו לשוחח עמו, סימן שהוא שקוע במחשבות בלימוד.

ט"ו - ט"ז...

שח הגרא"מ אורצל שליט"א שהתפלל ותיקין ביום הפטירה בחדרו של רבנו [שהיה אז בבית החולים תל השומר מחמת ששבר את רגלו] כששמע רבנו על פטירת מרן הגרא"מ שך צוק"ל, הגיב רבינו מיד - "ט"ו - ט"ז" [היינו שתי יארצהייטן סמוכים, החזו"א בט"ו חשון, והאבי עזרי בט"ז] ואח"כ אמר שצריך לקרוע כדן, וגם בשעת הלוויה כל מי שנכנס לרכב שהיה רבנו בתוכו, שאל אותו רבנו האם כבר קרעת קריעה?

ה' לאדם כשכולם ראו שלא הביא בשלימות, ואע"פ שהקרבן כשר מ"מ זה לא כ"כ לרצון, ונתבייש מאוד שהאש האוכלת את קרבנו היתה בצורת כלב. וזה דבר שנוגע בכל המצוות, אדם יכול לעשות מצוות ולעו"ב יראו לו איזה צורה יש למצוה, יתכן שתהי' לזה צורה כזאת שיתבייש מאוד כשיראו לו את צורתה, ובקרבנות הקב"ה ה' מראה את זה בדרך נס, אבל בשאר הדברים לא רואים ניסים, וכשאדם עושה מצוה א"א להכיר אם עשה את המצוה בכל הלב או שהי' חסר קצת, אבל בעולם האמת יראו, ואיזה בושא וכלימה יהא לאדם אם לא עשה כמו שצריך.

ומה שאמרו מיתת צדיקים מכפרת י"ל דאין המיתה מכפרת סתם, אלא ע"י הכאב שיש בחסרון הצדיק, כי הרי אדם שיש לו כאבים, יש לו יסורים, זה מכפר, אבל יסורין כאלה שיש לו מחמת חסרון רוחניות, שחסר לו את הצדיק את הת"ח, זה דבר שיכול מאוד לכפר, ולכן מיתת צדיקים מכפרת, אמנם זה באופן שמרגיש את צער השכינה, בזה שנחסר עכשיו את העובד ה', והצדיק הזה שכ"כ אהוב לפניו יתב' חסר בעולם, חסר מי שיעבוד עבודת ה'. [א"ה ועי' בהעמק דבר פרשת אחרי מות מש"כ בזה].

בשערי תשובה (שהוא איסוף תשובות מהגאונים, סימן קע"ח) כתב דין עשרה מילי דחסידותא דהוה נהיג בהו רב ובתריה לא יכילו כולהו שמעיה לאחוזקי בהו, וכל חד וחד מנהו אחזיקו בחדא מנהו, חד דלא הוה מסגי רב בקומה זקופה, ומי נהג זה אחריו, ר' יהודה, ומי ה' ר' יהודה, כתוב בגמ' (נדה י"ג א') ששמואל אמר עליו לית דין בר נש, הוא מלאך, ואדם גדול זה לא יכל לקבל את כל העשר מידות חסידות שנהג רב, וקיבל על עצמו דבר אחד. והשנית דלא הוה מסגי ד' אמות בגילוי הראש ונהוג רב הונא אחריו, והנה אין אנו יודעים למה זה דבר כ"כ קשה שרב הונא מגדולי האמוראים ה' צריך לקבל על עצמו אחריו, וכן צ"ב בעוד הנהגות הנזכרים אח"כ.

שלישית דקיים ג' סעודות כל ימיו בשבת ונהג ר"נ אחריו, רביעית וחימשיית שלא ה' מביט לצדיקים ואפי' לפניו דאמר שימי את וכו' אלמא עד דשמע קליה לא ידע, ונהוג רב יוסף ורב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד בה עד דסימא את עיניהם, עד כדי כך זה ה', דהמקבל על עצמו קבלה זה צריך להיות קבלה גמורה על כל החיים, וכשלא יכלו לעמוד בזה הם סימא את עיניהם.

שישית כד הוה עייל לבי מדרשא הוה מקיף ולא הוה פסע ועייל קמי רבנן דלא מטרח ציבורא ונהגו רבי זירא ואביי אחריו, שביעית דלא הוה אכיל מסעודת הרשות משום חלב ודם וגיד הנשה, שמינית דכל דקפיד עלי' אזל איהו לגבי' ונהיג רב זוטרא ברי' דר"נ אחריו, תשיעית שהי' רגיל תדיר בתפיליו ונהג רב ששת אחריו, עשירית שהי' קולו ערב והי' רגיל לירד לפני התיבה ולהיות מתורגמן לרבו ולכל מי שצריך ולקיים מה שנא' כבד את ה' מהונך ונהג רק חייא בר אדא אחריו.

והנה למה הם הוצרכו לקבל את זה, הרי תוס' בסוטה (כ"א א') כתבו דסתם ת"ח אינו מהלך ד' אמות בלא תורה, וכך בודאי היו כל אלו האמוראים, וא"כ מה חסר לאדם שכל כולו שקוע בתורה ואינו הולך ד' אמות בלי תורה, א"כ למה הוצרכו עכשיו לאחר פטירת רב לקבל עליהם את הקבלות האלו.

וכנראה כיון שרב נהג באלו הדברים, ה' עבודה קדושה שרב עשה ועכשיו זה יחסר, א"כ אע"פ שהם היו ת"ח שלא הלכו ד"א בלא תורה, אבל עכשיו יחסר המילי דחסידותא שקיים רב, יחסר להקב"ה הנאה בעולם, והם לא יכלו לעבור על זה בלא כלום ורצו לעשות נח"ל להקב"ה, וגם נח"ר לרב שממשיכים את הנהגותיו, וכעין מה שכתוב על דברי תורה שאומרים בשמו של המת (יבמות צ"ו א') ששפתותיו דובבות בקבר, וכן כל המילי דחסידות שנהג, אם עושים אחריו, דמושפעים ממנו, הוא הגורם לזה, יש לו נח"ר גדול, ורצו לעשות לו נח"ר.

בימינו אין לנו את רב, אבל צריך לדעת דכל צדיק, ובפרט צדיק כזה שנפטר שהי' כ"כ ידוע בכל העולם באהבת הבריות, חוץ ממנה שהי' עובד ה', גם זה ה' בעבודת ה' שלו, אהבת הבריות ולעשות חסד עם כל מי שבא.

וידוע שהי' טוב ומטיב לעשות עם כל אחד טוב, ונתן לכל אחד הרגשה כאילו כל אחד הרגיש שהוא ידידו, וזה חסר, ולכן צריך כל אחד לקחת לכה"פ איזה מנהג ודבר טוב, שלא יהי' חד פעמי, אלא שזה יתן לו על כל החיים, שיכול בזה להיות אדם גדול, לפעמים ע"י דבר אחד שיעשה כל החיים יהי' אדם גדול, שויתי ה' לנגדי תמיד, כל אחד יעשה דברים, לפי מה שראה וממה שלמד, אם יקבל את זה על כל ימיו הוא יהי' מאושר, והקב"ה בודאי ישמח בזה שלא יפסקו המידות הטובות, וגם הנפטר ישמח בזה, וכך כל כלל ישראל יזכו, שע"י זה יגדלו להיות גדולים בתורה ויראה כחפץ השי"ת.

אדם גדול במידת האמת

הספד לקראת השלושים - אור לט"ו כסלו תשס"ב - בישיבת ארחות תורה

כבר דברנו פעם, שהעיקר הוא התועלת מה שיצא מהדברים, כי מה נאמר אם שהיה אדם "גדול" זה בודאי, אין שום ספק! רק צריך לדבר מה שאנחנו רוצים

לבקשת רבים הוצאנו מהדורה מצומצמת של אוגדן עלוני 'כאיל תערוג' מבראשית תשע"ד עד שמח"ת תשע"ה 295 עמודים,

ניתן להשיג במחיר עלות בבני ברק ר"ח רבי עקיבא 164 דירה 10 0573105040

להתחזק, ובזה יש הרבה מה ללמוד ממנו. ובפרט דבר אחד מה שלפי דעתי זה דבר שכל אחד אם יקח את זה - יהי' "מאושר".

כתוב בסידור [והוא מתנא דבי אליהו] לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, ומודה על האמת, ודובר אמת בלבבו. ומהו דובר אמת בלבבו, אומרים חז"ל במכות (דף כ"ד א') שזו מדרגה כזאת נורא ואיום, כגון רב ספרא, שפעם אחת ה' קורא קריאת שמע ובא אחד ורצה לקנות ממנו איזה דבר, והיות רב ספרא לא ענה לו, חשב הלוקח שאינו מסכים למחיר והוסיף על המחיר עוד ועוד, ואחרי התפילה אמר לו רב ספרא שרציתי למכור לך במחיר הראשון, ומה שלא עניתי לך משום שזה ה' באמצע ק"ש ומכר לו במחיר הראשון. וזהו מדרגה גדולה, שגם אחרי שהלוקח הזה הסכים כבר לתת הרבה יותר, בכל זאת אומר לו רב ספרא כבר הסכמתי כמו שאמרת בתחילה, זה נקרא דובר אמת "בלבבו", שמדגישים חז"ל שזהו מדרגה משהו מיוחד. אבל מודה על האמת... משמע שזו מדרגה שכל אחד יכול לזכות. וזה דבר שמצוי מאד שקשה לאדם להודות על האמת, ואם תופסים אותו באיזה דבר, הוא אומר כל מיני תירוצים, כל מיני אמתלאות, ולא מודה על האמת, וכדי להיות מודה על האמת, זה לא פשוט.

והגברא רבה הזה שאנחנו מדברים ממנו, ידוע שהי' מודה על האמת! ובשביל האמת הוא הלך במסירות! ולכן גם אם בן אדם לא יקבל על עצמו להיות דובר אמת בלבבו, לכל הפחות, יקבל להיות מודה על האמת!

ובן אדם שיקבל ממנו את המדה הזאת של "מודה על האמת", כל החיים שלו יהי' מאושר. ובודאי יהי' "גדול" בכל המובנים אם יהי' מודה על האמת.

וזה לא כ"כ פשוט, הרבה פעמים יש לבן אדם נסיון מאד קשה להודות על האמת. והוא חושב שבזה שיאמר שקר הוא יציל את עצמו, ובזה הוא מסלף לא רק את הדבר, אלא גם מסלף את "עצמו". וגורם שאח"כ תמיד יהי' צריך לשקר, כי אם תופסים אותו בשקר, הוא ממציא שקר חדש, וכך שקרים על שקרים, ועל ידי זה בן אדם עלול לרדת ולרדת!

ומאושר יהי' מי שיקח את המדה הזאת של מודה על האמת, והצדיק הזה בלי שום ספק, הרי ידוע שהיה מאד מודה על האמת. שזה מהדברים הכי גדולים! ואם בן אדם ילמד מזה, הוא יהי' מאושר, ויגדל כל החיים מזה, ובודאי יהי' אדם גדול ויזכה לכל מה שהתורה רוצה מבן אדם. ולכן כל אחד יראה לרכוש לעצמו מדה זו, וזה יהי' זכות גדולה לצדיק, שיזכו ללכת בדרכיו, ולהיות מודה על האמת.

גדלות ביגיעה בתורה

מתוך הספד שאמר רבנו ב ישיבת פוניב' ב"ב אור לט"ז מרחשון תשס"ג

מורי ורבותי. עכשיו כבר התחיל יום ט"ז מרחשון, שבזה נגמרה השנה-י"ב חודש, ואין כבר דין הספד, אך היות שבהספד הרי יש שתי חלקים [חלק אחד להתאונן על האבידה, וחלק אחר להתבונן מה שיש ללמוד ממעשיו של הנפטר], והעיקר הוא החלק הזה מה שצריך לראות ללמוד ממנו, וזה שייך גם עכשיו. ומה שאנחנו צריכים ללמוד, הם כל הדברים שהיה בו, בין היגיעת התורה, בין המדות טובות, וההנהגות טובות, כל מה שהי' בו, צריכים ללמוד.

ושמעתי בשם החזו"א, שאמר כי החפץ חיים למד ששים שנה [ואינני זוכר אם הוא הוסיף את המילה "לשמה" או לא], ואחרי זה הוא הנהיג את כלל ישראל, וכך אותו הדבר הי' החזו"א, ואותו הדבר הי' הבריסקער רב, ואותו הדבר הי' רבי יעקב ישראל קנייבסקי, ואותו הדבר הי' הרב שך, זכר צדיקים לברכה.

כולם השיגו מעלות גדולות, עם כל הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, אבל בודאי עיקר הדבר מה שזכו על ידו, הוא ע"י היגיעת התורה שהיתה בהם עד להפליא! בשביל זה הם זכו להנהיג את כלל ישראל, וכמו שאמר החזו"א על הח"ח שהי' יגע בתורה ששים שנה [או שבעים שנה] ואז זכה, עכ"פ הם זכו להיות מנהיגים, והם היו ראויים להיות מנהיגים!

וזה הכל דברים מה שבעצם כל אחד יודע, אבל בכל זאת רצינו לומר עד כמה שהענין של יגיעת התורה מרומם את האדם, ואע"פ שמסתמא כל אחד יודע מזה, בכל זאת כל מה שמוסיפים לדבר על זה, אנשים מתעוררים, כי ע"ז מתעוררים ללכת בדרכיהם, ללכת בדרכים של יגיעת התורה, של המדות טובות, של הנהגות טובות, של ענוה, ושל כל הדברים האלה מה שצריך ללמוד, ובודאי שאם נלמד אתם, זו תהי' זכות גדולה בשבילם, וגם תועלת גדולה בשביל כולנו.

[כאן האריך מרן שליט"א בחביבות התורה על לומדיה, מהסוגיא במנחות דף י"ח א'] ולסיום אמר: א"כ אנחנו מדברים על אנשים גדולים מאד! שזכו שכל מה שהם אומרים זה תורה, ובודאי כל אחד צריך לשאוף למדרגות כאלה, שכל מה שהוא אומר יהי' תורה, וזוכים לזה על ידי שמשתדלים לזכות לבוא למדרגה של מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ואז כל מה שלומד יהי' תורה.

והקב"ה יעזור שנלמד מהם ללכת בדרכיהם, ולזכות כמו שהי' אצלם שכל מחשבותיהם הכל הי' שקוע בתורה, ועי"ז בן אדם יכול להגיע לדרגות הכי גדולות בתורה. (פרי חיים 72)

משא ומתן בדברי מרן האבי עזרי

רבנו שליט"א בהרבה מקומות בספריו הק' ובכ"ת, נושא ונותן בדברי האבי עזרי כדרכה של תורה, והבאנו כאן כמה דברים שנוחים לעיון, גם למי שלא בתוך עומק הסוגיא, ריש פרקין, ובהמה מבואר במנחות דף נ"ו א' דכתיב אותו ע"ש ברש"י ובכולהו מבואר דמהני רובו ככולו. ועי באבי עזרי רביעאה הל' טומאת צרעת, שהקשה לפי מש"כ בחי' רבינו חיים הלוי פט"ז מטומאת צרעת ה"ח דדין רובו ככולו לא שייך אלא על מעשה כניסה, א"כ הכא דאי"ז דין להיכנס לצפון, אלא שיהיו כל אלה בצפון, מ"ט מהני רובו ככולו ע"ש, מש"כ. (וכן הערנו בזבחים דף כ"ו א' עיי"ש). ויש לפרש לדברי הגר"ח זצ"ל, דהכא דבעינן מקבל בצפון דילפינן מדכתיב ולקח ודרשינן לו קח, ופרש"י יקח עצמו למקום הדם, וא"כ הצריכתו תורה מעשה לקיחת עצמו לצפון, ושפיר מהניא ביה רובו ככולו, ככל מקום שהוא דין מעשה כניסה, ואע"ג דאין צריך שיכנס דוקא וגם אם נכנס דרך אחוריו או הכניסו חבריו לצפון כשר, דאי"ז דין לעשות מעשה כניסה, מ"מ כיון שקראתו תורה בשם ליקח עצמו, החשיבתו תורה לעולם כעושה מעשה כניסה, ושייך בזה שפיר דין רובו ככולו. (אילת השחר זבחים מח, א)

בגדר עובר ירך אמו

בחדושי הגר"ח הלוי [עבדים פ"ז ה"ה] כתב שיסוד דין עובר ירך אמו בכל מקום, אינו אלא לענין העובר, דאינו חשוב בלא אמו, ורק ירך אמו הוא דהוי, משא"כ לענין האם, לא שייך כלל לגבי ידידה זה דעובר ירך אמו הוא, ולכאורה דבריו תמוהים ממשנה ערוכה [פרה פ"ב מ"א] רבי אליעזר אומר, פרת חטאת המעוברת, כשרה, וחכמים פוסלין, וביאר הר"ש שרבי אליעזר שמכשיר במעוברת לטעמיה דאמר בחולין [נ"ח א] עובר ירך אמו והוי כגופה דפרה, וחכמים פוסלין דלאו ירך אמו ולא הוי כפרה, והיינו שהוא נחשב כמשא כי אינו חלק ממנה, ולדברי הגר"ח יקשה איך הכשיר רבי אליעזר, והרי לגבי האם לעולם אין העובר נחשב ירך אמו. וכששאלתי זאת למרן הגרא"מ שך זצ"ל, השיבני דלא דמי כלל, כי כל דברי הגר"ח נאמרו רק לגבי חלות דינים כגט ושחרור, שאם נעשו באם הם חלים בולד, ואם נעשו בולד אינם חלים באם, אך לגבי המציאות ודאי אין חילוק בין האם לולד, וכל מעשה הנעשה בה נעשה בכולה, והרי הולד חלק ממנה, ואינו נחשב לה כמשא, וכן לאידך, לגבי המציאות כו"ע מודו שהולד נדון כיצד אמו, כיון שחיותו תלויה באמו [ומחלוקת ר"א וחכמים היא אם הולד טפל לה או לא]. ומו"ר הגרא"ל שליט"א הראה לי שחילוק זה מוכח בב"ק [דף ע"ח ב] דבעי רבי ירמיה מכרה חוץ מעוברת מהו, אליבא דמ"ד עובר ירך אמו לא תבעי לך דהא שייך בה, ולכאורה כלפי האם לכו"ע אינו ירך אמו, ואף למ"ד ירך אמו אין שיוור העובר נחשב שיוור באם, אלא ודאי שהשיוור במכירת חלק ממנה נקבע לפי הנחשב כמציאות אחת עמה, ולגבי זה ודאי אף הולד בכלל (הרה"ג ר' חיים שולביץ שליט"א בקובץ עטרת יצחק חולין).

בשכבנו ובקומנו נשיח בחקיך

יל"ע אם המקבל על עצמו דבר בלשון רבים, חל עליו נדר לקיים דבריו, ומש"כ בנדרים ח' א' נשכים ונשנה פרק זה שם מדבר על עצמו, והנה מעיירים [בשם מרן הרב שך] במה שאומרים על כן ה' אלקינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך וכו' דלכאורה באמירה זו מקבל על עצמו בנדר ללמוד, אמנם למה שציידנו דכשואומרים בלשון רבים לא חל נדר א"ש דמשו"ה אין בזה נדר.

והנה בסדר רב עמרם גאון הגירסא על כן ה' אלקינו בשכבנו ובקומנו תן בלבנו ונשיח בחוקי רצונך, ולגירסא זו בלא"ה א"ש כיון שזה לשון בקשה ולא לשון קבלה. (ימלא פי תהלתך תפילה, וכ"ת)

המאור שבה

בהסכמת מרן בעל האבי עזרי זצוק"ל על הספר עמלה של תורה כותב, שיש לתמוה במה שאחז"ל הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירן למוטב. האיך יתכן שתורתו של רשע תחזירה למוטב, הרי כתוב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, וכן בעוד מקומות רואים שתורתו אינה רצויה. ומחדש מכח זה דהמאור שבה מחזירן למוטב קאי על כלל ישראל בכללותו ע"ש באורך. ובגליון כתב שם רבינו לעיין במסילת ישרים פרק ה, ובספר דרך ה' (פרק ב' או' ו) שמבואר דנקט דמהני גם לכל יחיד בפני עצמו, שעל ידי העסק בתורה יחזור למוטב. והוסיף רבנו בהזדמנות, דבמציאות מעשים בכל יום שכשמתחילים ללמוד תורה עם רחוקים מתורה ומצות, הם משתנים לגמרי עי"ז.

וליישב הקושיה ביאר על פי מש"כ הבית הלוי (בהקדמה לס' עה"ת) דגם תורתו של רשע אחרי שעושה תשובה, הכל חוזר להיות טוב, וממילא מהניא לי' נמי מעיקרא לחזור למוטב. (פרי חיים קפ"ו)

בדברי האבי עזרי בסילוק הקדירה

בהגהות הגרעק"א על השו"ע הביא לדון באם סילק אחר שאינו בעל הקדירה, את הקדירה מע"ג הכירה, ולא היה בדעתו להחזירה, אם נאסר להחזיר או נימא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ותלי לה בפלוגתא דהתוס' והר"ש שנחלקו בדבר שאיסורו ע"י המעשה, רק שצריך ג"כ דעת אם בכח"ג אדם אוסר דבר שאינו שלו, וה"נ לענייננו כיון שעיקרו הוא עקירת הקדירה מע"ג האש, רק שתלוי באין דעתו להחזיר יהי' הדין דלדעת התוס' אינו יכול לאסור, ולדעת הר"ש חשיב דנאסר ע"י מעשה, ואדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה. ובאבי עזרי מהדורא קמא פ"ג ה"י תמה על דברי הגרעק"א דאין העקירה במחשבה שלא להחזיר אוסרת החזרה רק עצם ההורדה מע"ג הכירה אוסרת, אלא שאם בדעתו להחזיר שרי, ומה"ט גם אם נפלה הקדירה מעצמה מע"ג האש אסור להחזירה, כיון שנגמרה השהיה הראשונה, ומביא ראי' לזה מטלית שנפלה דצריך לחזור ולברך, אפילו שאם הורידה על דעת להחזיר א"צ לברך וע"כ תפילה הוי לה סילוק, וה"נ לענין קדירה אם נפלה נסתלקה השהיה הראשונה ואסור להחזירה, וממילא מקשה דאף אם סילק אדם אחר, למה יהא עדיף מאם נפלה מעצמה ע"ש.

והנה יש לחלק, בין טלית שנפלה להורדת קדירה מן הכירה, דבטלית שנפלה כבר נפסק המצוה לגמרי, ולא חשוב אם נפלה על הקרקע, או על כסא וכדומה דכבר נעקר הכל, משא"כ הכא הא יש חילוק בין נפל על הקרקע ואם נפלה על המטה יש בזה. ספק והיינו כמו שמשמע קצת ברש"י דכשהיא נמצאת על הקרקע מוכחא מילתא דאין דעת האדם להחזירה ולזה הספק אם גם במטה כן או לא משא"כ גבי טלית לא חשוב מה שיש להבין איך נראה זה בעיני אנשים ולא כמו הקדירה כשנמצאת במקום שמוכח מילתא שאינו חושב להחזיר ולכן יש מקום למש"כ הגרעק"א דלשיטת התוס' אם הורידו אחרים או אם יצויר שתיפול מעצמה עדיין לא נעקר לגמרי. (אילת השחר שבת מח, א)

אין מעבירין ותדיר

בתוס' זבחים נא, א ד"ה אשר פתח אהל מועד, כתב 'ומיהו הא גופא קשיא דלמה לי קרא דפתח אהל מועד תיפוק לי' דאין מעבירין על המצות'. בחי' רעק"א הביא בשם הקרבן נתנאל בסוף מגילה שהוכיח מהכא דאף דיסוד דרומי תדיר, מ"מ אין מעבירין עדיף מתדיר. ומכח זה כתב לחלוק על מש"כ הרמ"א באו"ח סי' תרפ"ד דבר"ח חנוכה אם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה צריך להפסיק לקרות בשל ר"ח משום דתדיר קודם, אך לפי המבואר בתוס' דאין מעבירין עדיף מתדיר ממילא אסור להפסיק את הקריאה של חנוכה מפני ר"ח ע"ש.

והנה הא דבשאר קרבנות נותן אל יסוד דרומי ילפינן לקמן נ"ג א' ילמד סתום מן המפורש, ירידתו מן הכבש מיציאתו מן ההיכל, מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו.

וכתב החזו"א דכונת הגמ' דכיון שהוא סמוך לירידתו מן הכבש צריך ליתן שם משום דאין מעבירין על המצות, ולפי"ז כתב דלא קשה קושיית הק"נ דכיון דכל הדין תדיר של יסוד דרומי הוא משום דאין מעבירין על המצות לא שייך להקשות דתדיר זה יקדום ליסוד מערבי וידחה אין מעבירין, כיון שכל הדין תדיר שלו הוא משום אין מעבירין על המצות. אמנם יש לפרש דהדרשא היא ליתן בסמוך לירידתו מן הכבש, ואי"ז משום אין מעבירין על המצות, ולפי"ז שפיר הק' הק"נ דנמצא דיסוד דרומי הוא תדיר, ואפ"ה נקטו תוס' דאין מעבירין עדיף על תדיר. ובישוב קושיית הקרבן נתנאל, כתב באבי עזרי תליתאה הל' תפילה דמאותו טעם שכת' תוס' בתירוצם דלא שייך אין מעבירין כדי לקבוע מקום, ה"ה תדיר ושאינו תדיר לא שייך, אלא כשיש ב' מצוות והנידון איזה מהם להקדים, אבל כשיש מצוה אחת, והנידון הוא היכן לקיימו לא שייך בזה כלל דתדיר ושאינו תדיר, אלא שהביא שם דבלשון תוס' ביומא דף ל"ג א' ל"מ כן שכתבו דביסוד נעביד לתדיר לחודיה ולא נעביד לשאינו תדיר ונשאר בצ"ע. אך כפי הנראה דחסר כמה תיבות שם בתוס' וצ"ל דמהאי טעמא נמי לא שייך לומר בתדיר ושאינו תדיר דנעביד לתדיר לחודיה, ולא נעביד לשאינו תדיר דאם לא כן אינו מובן כלל השייכות בדבריהם שם, ולכן יותר נראה לגרום כן, ואדרבה יהא מפורש כסברא זו בדבריהם. (אילת השחר זבחים נא, א)

רובו ככולו בצפון

בגמ' זבחים מ"ח, א איתא חטאת מנא לן דבעיא צפון, והיינו שיהא השוחט והכלי והבהמה בצפון, שוחט מבואר לעיל כ"ו א', כלי כתבו תוס'